

بررسی وضعیت اقتصادی زیربخش باغبانی و جایگاه آن در بخش کشاورزی ایران

سعید کیقبادی*

اقلیم متنوع و علاقه ایرانیان به باغ و باغداری همواره این سرزمین را به داشتن باغهای سرسبز و وسیع و میوه های متنوع شهره نموده و جهانگردانی را که به این سرزمین سفر کرده اند را به تحسین واداشته است.

بر اساس متون تاریخی باغبانی ایران در عهد دیلمیان به بهترین شرایط خود در مقایسه با دنیای آن روز رسید. پس از آن دوره حتی در زمان شاه عباس صفوی هیچگاه باغبانی ایران رونق و جایگاه گذشته را نیافت. با این حال بخش باغبانی ایران طی سالیان اخیر از جایگاه مطرحی در جهان برخوردار بوده است. اکنون کشورمان هشتمین تولید کننده میوه و سبزیجات در جهان به شمار می آید.

زیربخش باغبانی جایگاه مهمی در اقتصاد کشورمان دارد. سهم مساحت باغ و قلمستان از کل ارضی کشاورزی (بدون لحاظ زمین های تحت آیش) ۱۳ درصد است. ۱۳/۳ درصد کل تولیدات کشاورزی کشور متعلق به زیربخش باغی است. میانگین عملکرد تولید محصولات باغی در سال ۸۶، ۶۳۲۹ کیلوگرم در هکتار بوده است که ۱۷ درصد بیشتر از عملکرد تولید محصولات زراعی است.

همچنین ارزش افزوده این زیربخش در سال ۸۶ به قیمت ثابت سال ۶۹، ۲۱۱۸/۵ میلیارد ریال برآورد شده است که ۱۲/۷ درصد ارزش افزوده بخش کشاورزی محسوب می شود.

به لحاظ وضعیت بازرگانی، میانگین سهم صادرات محصولات باغی از کل صادرات بخش، طی سالیان اخیر بیش از ۷۰ درصد و میانگین سهم واردات آن ۷/۶ درصد بوده است. زیربخش باغی نه تنها بیشترین سهم صادرات محصولات کشاورزی کشور را داراست بلکه سهم عمده ای از صادرات غیرنفتی کشور را دارد.

در میان میوه های تولیدی در کشور، گروه میوه های نیمه گرمسیری با سهمی بیش از ۴۴ درصد، بیشترین سهم تولید محصولات باغی کشور را به خود اختصاص داده اند. از طرفی استان های مازندران، فارس و آذربایجان غربی به ترتیب بیشترین سهم تولید میوه های کشور را دارند.

در ارتباط با بهره وری سرمایه، نتایج تحقیقات انجام شده نشان می دهد زیربخش باغبانی از جهت استفاده بهینه از عامل سرمایه بعد از دامپروری جایگاه دوم را داشته و در نتیجه در تخصیص اعتبارات به بخش کشاورزی دارای اولویت دوم است. با این حال به نظر می رسد این زیربخش آن طور که باید و شاید مورد توجه سیاستگذاران و تامین کنندگان منابع مالی قرار نگرفته است. بانک کشاورزی به عنوان بزرگترین تامین کننده مالی بخش کشاورزی در کشور طی سالیان گذشته به طور میانگین ۷ درصد تسهیلات پرداختی خود را به این زیربخش اختصاص داده که به نظر می رسد تناسبی با ظرفیت های این بخش از جمله سهم ۷۰ درصدی آن از صادرات بخش نداشته باشد.

از مشکلات عمده این زیربخش که کم و بیش در همه محصولات آن مشهود است، عملکرد پایین تولید است.

* کارشناس مسوول اداره کل مطالعات و بررسی های اقتصادی

به طور مثال ایران با آن که بزرگترین تولید کننده پسته در دنیا است، در عملکرد در واحد سطح رتبه یازدهم دنیا را دارد، در خرما با آن که به فاصله کمی از مصر دومین تولید کننده جهان است، در عملکرد رتبه نوزدهم را به خود اختصاص داده است. به همین ترتیب سیب رتبه سوم تولید و پنجاه و هشتم عملکرد، انگور رتبه هفتم تولید و بیست و نهم عملکرد و پرتقال رتبه نهم تولید و بیست و نهم عملکرد را دارا هستند. عملکرد (تولید در واحد سطح) پایین موجب افزایش قیمت تمام شده محصول شده و در کنار کیفیت نامطلوب محصول، بسته بندی نامناسب و فقدان سیستم حمل و نقل و توزیع مناسب، از علل اصلی کاهش سهم ایران در بازار صادرات محصولات باغی محسوب می شوند.

طی سالهای اخیر متأسفانه مشکل دیگری به مشکلات زیربخش باغی اضافه شده که در حال وارد آوردن ضربه ای جبران ناپذیر به اقتصاد این زیربخش است. از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷ تعرفه واردات محصولات باغی به طور غیرمنطقی از میانگین ۲۶ درصد به ۴ درصد کاهش یافته و حجم واردات میوه با ۴۵ درصد رشد به ۸۴۰ هزارتن در سال ۱۳۸۷ افزایش یافته است. به نظر می رسد این سیاست در کوتاه مدت باعث کاهش درآمد باغداران، در میان مدت منجر به کاهش تولید محصولات باغی و تغییر ذائقه و الگوی مصرف و در درازمدت منتهی به تغییر الگوی کشت خواهد شد.